

เสวนา คลังสมอง-คลังปัญญาสยาม (ครั้งที่ 26)

เรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนากฎหมายปฏิรูปการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย”

โดย ดร.เสาวร็จ รัตนคำฟู

(ผู้อำนวยการวิจัย ด้านนโยบายนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย)

วันพฤหัสบดีที่ 13 มีนาคม 2568 เวลา 10.00 - 11.00 น. ณ สถาบันคลังสมองของชาติ และผ่านระบบ VDO Conference (ZOOM)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) หลายฉบับ พร้อมจัดตั้งกระทรวงใหม่และกองทุนจำนวนมาก เพื่อขับเคลื่อนประเทศด้วยองค์ความรู้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพของระบบอุดมศึกษา กลับพบว่า ยังมีช่องว่างและข้อจำกัดจำนวนมาก ทั้งในระดับโครงสร้าง ระบบบริหารจัดการ และการประเมินผลที่ยังไม่ชัดเจน

1. กฎหมายที่มีอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแต่ยังไม่เปลี่ยนระบบ

แม้การมีกฎหมาย 4 ฉบับ จะช่วยรวบรวมหน่วยงานและงบประมาณให้มีทิศทางมากขึ้น เช่น การตั้งกองทุนวิจัย ววน. ที่มีเงินสะสมเกือบแสนล้านบาท ใน 5 ปีที่ผ่านมา แต่กลับพบว่า

- โครงการส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก (เฉลี่ย 2.8 ล้านบาท) จนไม่สามารถสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมได้
- ยังไม่มีแนวทางการจัดสรรที่ชัดเจนตาม ยุทธศาสตร์ชาติหรือภารกิจหลัก (Mission-Oriented Program)
- การวางกลยุทธ์ในระดับประเทศยังขาดวิสัยทัศน์ร่วมและทิศทางที่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลเปลี่ยนบ่อย

2. ปัญหาเชิงระบบ ขาดการประเมินผลที่แท้จริง

แม้ในกฎหมายจะกำหนดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ทุก 5 ปี แต่ในทางปฏิบัติ

- การประเมินส่วนใหญ่เป็นลักษณะ Checklist ไม่ได้วิเคราะห์ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพหรือผลกระทบที่แท้จริง
- ยังไม่มีการนำแนวทาง Regulatory Impact Assessment (RIA) มาใช้เพื่อวัดต้นทุน-ผลประโยชน์ของกฎหมาย
- หน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการต่างๆ ยังทำหน้าที่เพียงธุรการไม่ใช่หน่วยวิเคราะห์เชิงวิชาการ จึงไม่สามารถสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ปัญหาการจัดการ

หนึ่งในจุดอ่อนสำคัญของระบบ คือ **ผู้ใช้จริง** หรือ **ภาคเอกชนและประชาชน** ที่ควรมีบทบาทในการออกแบบนโยบายกลับมีส่วนร่วมน้อยมาก

- คณะกรรมการระดับประเทศ เช่น กกอ. สกสว. และ สอวช. ยังมีผู้แทนจากภาคการผลิตและภาคประชาสังคมน้อย
- ส่งผลให้แผนงานต่างๆ ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และความคาดหวังของสังคม
- การดำเนินงานยังเน้นขั้นตอนมากกว่าเป้าหมาย และขาดแรงจูงใจที่สอดคล้องกับผลลัพธ์ที่ต้องการ

4. ข้อเสนอเพื่อการปฏิรูป

จากงานวิจัยและการสนทนา ข้อเสนอสำคัญที่ควรนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมีดังนี้:

- **ปรับโครงสร้างกฎหมายและองค์กร**
 - ลดความซ้ำซ้อนของบทบาทระหว่าง สอวช. สกสว. และ กกอ. ให้ชัดเจนว่าใครทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์ และใครทำแผนปฏิบัติ
 - ปรับบทบาทสำนักงานเลขาธิการให้เป็นหน่วยสนับสนุนเชิงวิชาการ ไม่ใช่เพียงธุรการ
- **เพิ่มบทบาทของผู้ใช้จริง**
 - เปิดพื้นที่ให้ภาคเอกชนและสังคมมีบทบาทในการร่วมออกแบบแผนงานและนโยบาย
 - ใช้แนวทาง Mission-Oriented Economy คัดเลือกพันธมิตรที่มีเป้าหมายตรงกัน ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เล่นรายใหญ่เสมอไป
- **ส่งเสริมแรงบันดาลใจและทักษะของคนในระบบ**
 - สนับสนุนอาจารย์มหาวิทยาลัยให้มีพื้นที่และทุน ในการสร้างผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคม ไม่ใช่แค่ผลงานวิชาการ
 - ปรับระบบประเมินผลตำแหน่งทางวิชาการให้หลากหลายและยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น ศาสตราจารย์ด้านนวัตกรรม หรือผลงานเชิงปฏิบัติการ

- ลดภาระเอกสารที่ไม่จำเป็น เพื่อให้บุคลากรได้ใช้เวลาพัฒนานักศึกษาและทำงานวิจัยที่มีคุณภาพจริง

5. บทเรียนจากต่างประเทศและข้อคิดสำหรับประเทศไทย

ประเทศอย่างเวียดนาม สิงคโปร์ หรือเกาหลีใต้ ต่างประสบความสำเร็จในการเชื่อมโยงระบบอุดมศึกษาเข้ากับภาคการผลิต เพราะ (1) มีเป้าหมายร่วม (Common Mission) ระหว่างรัฐ มหาวิทยาลัย และภาคอุตสาหกรรม (2) ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและกล้าทดลองสิ่งใหม่ในพื้นที่จำกัด (3) ให้ความสำคัญกับการประเมินผลอย่างจริงจังเพื่อปรับปรุงตลอดเวลา

ประเทศไทยจึงควรหันกลับมามองตนเองว่า เรามีเป้าหมายร่วมในระดับประเทศหรือยัง? และหากยังไม่มีนี่อาจเป็นเวลาที่ควรเริ่มต้นขึ้นมา

6. สรุป

แม้ประเทศไทยจะมีการออกกฎหมายใหม่ สร้างกองทุน และตั้งหน่วยงานต่างๆ เพื่อยกระดับระบบอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม แต่หากขาด เป้าหมายร่วม วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ระบบติดตามผลที่เข้มแข็ง และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เราอาจยังห่างไกลจากสิ่งที่คาดหวัง ถึงเวลาแล้วที่ต้องใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือสร้างการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่เพียงกรอบในการทำงาน และต้องสร้างระบบที่ดึงคนเก่งมาใช้ได้จริง” ไม่ใช่ปล่อยให้ระบบผลักเขาออกไปทีละคน

7. ช่องทางการติดตามรับชม

สามารถติดตามรับชมย้อนหลังได้ที่ “YouTube” สถาบันคลังสมองของชาติ

วันที่ 27 มีนาคม 2568